Redactioneel

Het persoonlijke is politiek: een fatale combinatie?

'Het persoonlijke is politiek' was bij uitstek de *lijf*spreuk van de vrouwenbeweging in de jaren zeventig en tachtig. 'Het persoonlijke is politiek' is echter zowel een bron van inspiratie als van verwarring. Als leuze heeft het ten minste drie verschillende betekenissen.

In de eerste betekenis heeft het een belangrijke rol gespeeld om duidelijk te maken dat individuele problemen eigenlijk niet individueel zijn, maar collectief en daarom politiek relevant. Eén ongelukkige huisvrouw is een ongelukkige huisvrouw, maar twee ongelukkige huisvrouwen zijn een actiegroep tegen vrouwenonderdrukking en voor economische zelfstandigheid. Deze inzet van 'het persoonlijke is politiek' was in dezelfde betekenis niet alleen relevant voor feministen en de vrouwenbeweging, maar ook voor tal van andere sociale bewegingen. 'Het persoonlijke is collectief en daarom politiek'.

'Het persoonlijke is politiek' heeft tevens een belangrijke rol gespeeld bij het politiek maken van privé-zaken. In deze tweede betekenis wordt het onderscheid tussen privé en publiek radicaal ter discussie gesteld. Dit onderscheid, zo werd aangetoond, is arbitrair en werkt in het nadeel van vrouwen. Dat wat tot het privé-domein zou behoren wordt door het onderscheid politiek irrelevant gemaakt. Wie thuis de afwas doet of de kinderen naar bed brengt is een privé-zaak en heeft geen politieke betekenis. Feministen daarentegen stelden dat privé-zaken politiek bepaald zijn en via politiek veranderd kunnen worden. Dit betekende een verplaatsing en uitbreiding van de politiek. Politiek moet niet alleen gaan over geweld op straat, maar ook over geweld in huis. En niet alleen over de verhouding tussen supermachten, maar ook over de verhouding tussen de seksen, over bijvoorbeeld seksualiteit, opvoeding, vriendschap, liefde of schoonheidsnormen. Met andere woorden, 'privé ís politiek' en dient daarom onderdeel te worden van maatschappelijk debat en veranderingen.

De meest recente en derde betekenis van 'het persoonlijke is politiek' is die van 'Nieuwe Politiek'. In deze betekenis zou het persoonlijke van politici een prominente plaats moeten hebben in de politiek. Politici moeten geen dorre 'notapraters' zijn, maar echte, authentieke mensen. In Nederland was de politicus Pim Fortuyn daar een zeer sprekend voorbeeld van. Hoewel vrouwen in topfuncties van oudsher te horen krijgen dat ze het persoonlijke buiten het werk dienen te laten, lijkt het adagium voor de Nieuwe Politiek 'de persoon is politiek'. De vraag is natuurlijk of dit politieke vernieuwing is of, zoals Dorien Pessers het verwoordt in haar oratie: 'een tirannie van het persoonlijke' (*NRC Handelsblad*, 5 oktober 2002).

In oktober 2002 heeft het *Tijdschrift voor Genderstudies* de jaarlijks terugkerende Genderlezingen gelanceerd. Tijdens deze eerste bijeenkomst werd met het opwerpen van de vraag 'Het persoonlijke en het politieke: een fatale combinatie?' het debat over 'het persoonlijke is politiek' heropend. In hun lezingen stonden Claudia Castañeda en Mieke Aerts stil bij respectievelijk de zelfmoordaanslagen van 11 september 2001 en de moord op Pim

Fortuyn en onderzochten de relevantie van 'het persoonlijke is politiek' voor deze gebeurtenissen alsook voor een hedendaagse feministische politiek. Beide lezingen zijn in dit nummer opgenomen.

Claudia Castañeda maakt in haar analyse van de mediale representatie van de zelfmoordaanslagen op 11 september duidelijk hoe het persoonlijke en het politieke hier in wisselende constellaties met elkaar in verband worden gebracht. Meer specifiek onderzoekt zij, ten eerste, de plicht en eis om verdriet te hebben en te uiten als reactie van de Verenigde Staten op de aanslag en hoe daarbij het politieke persoonlijk wordt gemaakt. Deze centrale aandacht die de persoonlijke beleving (diep verdriet) heeft gekregen, kan gezien worden als basis voor een politiek-militaire reactie van de Verenigde Staten, zo stelt Castañeda. Ten tweede laat zij in een analyse van de beweegredenen die de zelfmoordcommando's voor de aanslagen zouden hebben zien hoe het politieke en persoonlijke binnen een fundamentalistisch islamitisch discours worden getransformeerd door het spirituele. Om de kracht van de verbinding van het persoonlijke met het politieke te kunnen begrijpen is volgens haar daarom een strikt seculiere kijk op deze begrippen onvoldoende.

Waar Claudia Castañeda laat zien dat specifieke combinaties van het persoonlijke en het politieke problematisch of zelfs fataal zijn, staat Mieke Aerts stil bij de mogelijkheden van die combinatie voor een radicaal-democratische ethos. Uitgangspunt voor haar analyse zijn Fortuyns persoonlijk-politieke presentatie en de reacties daarop in de media. Aerts werpt de vraag op: had Pim Fortuyn ook een vrouw kunnen zijn? Op deze vraag zijn meerdere steeds verschillende antwoorden mogelijk. Juist door sekse centraal te stellen bij het analyseren van het fenomeen Fortuyn worden feministen uitgedaagd om nieuwe praktijken van 'het persoonlijke is politiek' te ontwikkelen, zo stelt Aerts. Zij neemt afstand van een 'doe maar gewoon, dan doe je wel gek genoeg'-politiek, maar ook van een politiek van meer participatie (van vrouwen) in plaats van anders participatie. Aerts pleit daarentegen voor meer en open debatten waar het politieke niet bij voorbaat vastligt en waarbij er radicaal-democratische manieren worden gedacht om de verschillende en conflicterende opvattingen over het goede leven een plek te geven in onze samenleving.

Ook de nieuwe *Opzij*-hoogleraar Marli Huijer maakt in haar inaugurele rede duidelijk hoe een verschuiving in de verhouding tussen het politieke en persoonlijke uitermate relevant is – in haar geval voor de plaats en betekenis van biomedische technieken voor vrouwen. Biotechnologische ontwikkelingen worden door de maatschappelijke context waarin projecten vorm krijgen steeds meer tot een politieke activiteit. Zo is de 'zorg voor het biologische leven' door vrouwen als een publieke zaak geherformuleerd. Hoewel vrouwen als object, gebruikers en burgers nauw betrokken zijn bij ontwikkelingen in de biotechnologie, zijn zij nog nauwelijks betrokken bij publieke of politieke debatten hierover. Huijer pleit in haar oratie dan ook voor het beschikbaar maken van meer ruimte voor 'vrijmoedig spreken', zodat uiteenlopende genderperspectieven voor biotechnologie vruchtbaar worden gemaakt.

Tot slot bevat dit nummer een artikel van Jos van Thienen waarin, evenals in het artikel van Mieke Aerts, de grens tussen man en vrouw niet bij voorbaat vastligt, maar onderwerp van onderzoek is. Van Thienen analyseert *De draaideur*, één van de eerste romans van A.F.Th. van der Heijden. Kenmerkend voor deze roman is de symbolische geladenheid van de wijze waarop het hoofdpersonage verneemt dat hij juist vader is geworden. Van Thienen gaat in het bijzonder in op de manier waarop in deze roman de mannelijke hoofdpersoon het kraambed ervaart. Hij vergelijkt de beschrijving van deze ervaring met manieren waarop de 'mannelijke couvade' reeds zeer vroeg als cultuurfenomeen werd omschreven.

Opmerkelijk is dat Van Thienen in zijn narratieve analyse zowel de focus van de schrijver als die van de lezer(es) betrekt: beide actoren geven betekenis aan de 'mannelijke kraambed-metafoor'. Vooral het kraambed en de bevalling zijn hierbij illustratief, want de lezer beseft dat de mannelijke actor in dit geval geen biologische maar een mentale activiteit uitvoert, oftewel niet procreatief, maar creatief bezig is.

Met dit nummer hebben we in de lijn van de Genderlezingen 2002 de relevantie van een feministische politiek centraal willen stellen. De artikelen laten eenduidig de meerwaarde van genderanalyses zien, maar ze zetten ook tot nadenken over een breed scala aan onderwerpen, waaronder over wat politiek nu eigenlijk is en welke vormen politiek aanneemt in de samenleving en in het leven van alledag.

Met medewerking van Evelien Tonkens